

۳ روایت از ۳ بانی ساخت مسجد در محله

مسجد حاجیه ربابه

مسجد «توحید» یا «حاجیه ربابه» مسجدی است که داستان جالبی دارد. حاج علی مهابادی از معتمدان قدیمی محله مختاری تعریف می‌کند: «مساحت مسجد ربابه خانم ۵۰۰ مترمربع است. بانی ساخت آن حاجیه ربابه خانم از ملاکان قدیمی محله بود. کلنگ ساخت مسجد سال ۱۳۱۹ به زمین زده شد، اما تا سال ۱۳۲۱ زمان برد که این مسجد ساخته شود. در این مدت البته اتفاقی برای ربابه خانم افتاد: مباشرش با حقه‌بازی اموال او را بالا کشید و ربابه خانم برای ساخت مسجد به معمار، بنا و... بدهکار شد. البته با کمک‌های مردمی بدهی‌های مسجد صاف شد.» چهره‌های شناخته شده و تأثیر گذاری از جمله دکتر بهشتی و حجت الاسلام ناطق نوری در این مسجد حضور داشته‌اند و برای اهالی محل سخنرانی کرد. به گفته مهابادی، معماری سقف ورودی مسجد به سبک طاق ضربی است.

دارالایتمام در مسجد

مسجد صاحب‌الزمان (عج) یکی دیگر از مساجد شاخص این محله است. بنا بر تعریف اهالی و تاریخ ثبت شده روی کاشی آبی رنگ دیوار مسجد صاحب‌الزمان (عج) در خیابان وحدت اسلامی، این مسجد در سال ۱۳۲۸ ساخته شده است. مسجد صاحب‌الزمان (عج) یکی از قدیمی‌ترین بناهای محله راه‌آهن است که زمین آن را مرحوم «محمدباقر امین‌زاده» از اهالی و زمین‌داران قدیمی برای ساخت مسجد وقف کرد. فراهانی می‌گوید: «خدا مرحوم حاج آقا امین‌زاده را رحمت کند. زمین مسجد را ایشان وقف کرد و با کمک و تلاش اهالی و خیران، مسجد صاحب‌الزمان (عج) ساخته شد. خانه مرحوم امین‌زاده هم در مجاورت این مسجد قرار داشت. همچنین دارالایتمامی را هم برای کمک به خانواده‌های نیازمندان در داخل این مسجد راه‌اندازی کرد.»

موضوع: مساجد شاخص و ویژگی: واقفان نامی محله راه‌آهن

محله راه‌آهن ۳ مسجد مهم و حائز اهمیت برای اهالی دارد؛ مساجد توحید، صاحب‌الزمان (عج) و شاری. علی اصغر فراهانی از اهالی قدیمی محله راه‌آهن درباره تاریخچه ساخت مسجد شاری می‌گوید: آقای شاری، از ملاکان تهران بود و ملک‌های بسیاری در نقاط مختلف تهران از جمله محله راه‌آهن داشت. اهالی فراهان سالی چندبار برای بازدید از اقوام خود که ساکن خیابان مختاری بودند به تهران می‌آمدند و حسابی در این محل برو و بیا داشتند. آنها در مناسبت‌ها و ایام عزاداری در باغی جمع می‌شدند و در فضای خالی آن، چادری برای سوگواری سالار شهیدان و اهل بیت (ع) برپا می‌کردند. از آنجا که حرفه و شغل اصلی آنها بنایی بود، صاحب این باغ وقتی متوجه ارادت اهالی به اهل بیت (ع) شد، به آنها پیشنهاد داد که در این زمین خالی، مسجد بسازند.

مرام و منش عطار خوشنام

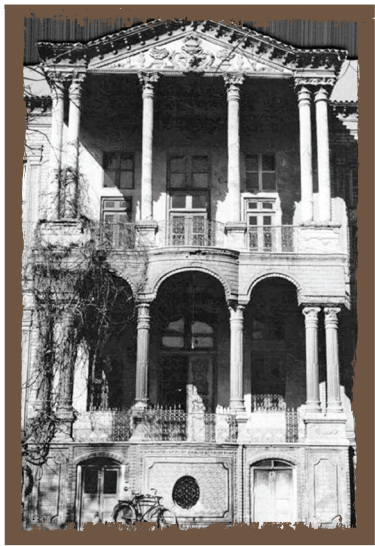

موضوع: حاج سید جزایری، کاسب قدیمی و ویژگی: نخستین عطاری محله

یک محله راه‌آهن بود و یک عطاری حاج جزایری. هر وقت حرف از مرام و منش کاسبی می‌شود نام «حاج سید جزایری» بعد از گذشت نزدیک به یک قرن به میان می‌آید. شاید نام او برای ساکنان امروز محله راه‌آهن ناشناخته باشد، اما دکان عطاری او در خیابان مختاری، شفاخانه اهالی بود.

بوی خوب و رایحه دوست‌داشتنی گل‌های بهاری و کوهی عطاری نقلی حاج سیدفراموش شدنی نیست. علی اصغر فراهانی، از ساکنان قدیمی محله راه‌آهن درباره این مغازه خاطر‌انگیز و عطار صاحب‌نامش می‌گوید: «مغازه حاج سید فقط یک دکان معمولی نبود بلکه داروخانه‌ای گیاهی هم محسوب می‌شد. در گذشته در این محله ۲ عطاری وجود داشت. نخستین عطاری را حاج سید جزایری دایر کرد و بعد از مدتی عطاری خورشید هم این راه و رسم را ادامه داد. آن زمان عطاریها خود صاحب مغازه و در اصل شغلشان، حرفه خاندانی بود. به همین خاطر سالیان سال مغازه‌شان یک‌جا برپا بود و همه آنها را می‌شناختند. او اغلب در کنار حرفه‌اش به مشکلات اهالی و محل رسیدگی و در موضوعات مختلف شرکت می‌کرد. اهالی به او اعتماد داشتند و به همین خاطر مدت‌ها عضو هیات امنای مسجد و از معتمدان و متدینان محل بود. هر وقت به مغازه‌اش می‌رفتیم سرش شلوغ بود و باید ساعت‌ها صبر پیشه می‌کردیم. در عطاری حاج سید اغلب داروهای گیاهی پیدا می‌شد و او برای هر بیماری راه درمان و دارویی داشت. حاج سید، سوار و وارد کار بود. به یاد دارم که در دوران کودکی من سیلاب می‌فروختم. حاجی از من می‌خواست کاکل‌های بلال را برایش جمع کنم. او آنها را خشک می‌کرد و می‌گفت برای فلان بیماری مفید است. متأسفانه در چند سال اخیر به‌ویژه بعد از شیوع ویروس کرونا و فراگیر شدن استفاده گیاهان دارویی خیلی‌ها وارد این کار شدند، اما همه آنها تجربه کافی و آشنایی لازم را برای فروش گیاهان دارویی ندارند؛ تجربه‌ای ضروری که در این کار نیاز است.»

تبدیل میراث مختار السلطنه به پارک عمومی

پارک مختار السلطنه می‌گوید: «آطور که پدرم روایت می‌کرد، پارک مختار السلطنه یک دیوار چینه‌گلی داشت و گل‌های داخل حیاط روی این دیوار کاهگلی آرام گرفته بودند. روایت‌های دیگری وجود دارد مبنی بر اینکه شب‌ها از داخل این پارک صدای ویولن می‌آمد. روح‌الله خالقی در کتاب «سرگذشت موسیقی ایران» خاطره‌ای از پارک مختار السلطنه نقل کرده و نوشته که خانه پدری‌اش در همسایگی پارک مختار السلطنه بوده و شبانگاه با صدای ویولن رکن‌الدین به خواب می‌رفته است.»

پارک مشهور چهارراه مختاری بعد از مرگ رکن‌الدین قطعه‌قطعه شد و روزنامه‌اطلاعات در تابستان سال ۱۳۵۲ تصاویری از تخریب این بنای تاریخی منتشر کرد. این بنای باشکوه چند دهه مترو که ماند تا اینکه در سال‌های بعد از پیروزی انقلاب به پارک عمومی تبدیل شد و تحت عنوان «پارک مختاری» در دسترس عموم قرار گرفت.

این خانه تاریخی می‌گوید: «پارک مختار السلطنه در چهارراه مختاری امروز به محمد کریم مختار السلطنه تعلق داشت و بعدها به پسرش رکن‌الدین مختار، رئیس نظمیته تهران در دوره پهلوی اول رسید. رکن‌الدین یا همان سرپاس مختاری انسان عجیبی بود. او از یک سو مرتکب قتل و جنایات فراوانی می‌شد و از سوی دیگر اهل موسیقی و استاد بزرگانی همچون حسین یاحقی بود. مختاری صرفاً شیفته موسیقی نبود و یکی از مشهورترین گل‌و گیاه‌شناس‌های تهران هم به حساب می‌آمد. او در یک بازه زمانی نسبتاً کوتاه خانه پدری‌اش را به باغی مشهور و عریض که از محدوده پایین‌دست پل امیربهداد تا حوالی میدان راه‌آهن ادامه داشت تبدیل کرد.»

در نقشه‌های قدیمی تهران اثر چندانی از پارک مختار السلطنه به چشم نمی‌خورد اما در منابع مکتوب آمده که این پارک بخش زیادی از خیابان مختاری فعلی را دربر گرفته بود. حدادی در توصیف فضای

موضوع: باغ مختاری

ویژگی: عمارت باشکوهی که با انواع گل‌های زینتی گران‌قیمت تزئین شده بود

محدوده جغرافیایی شمال میدان راه‌آهن، شامل امیریه و منیریه، در دوره قاجار، محدوده اعیان‌نشین تهران بود و برخی رجال قاجاری خانه‌های بزرگی در این محدوده ساختند. کریم مختار السلطنه، رئیس نظمیته و از رجال بانفوذ دوره مظفرالدین شاه یکی از رجالی بود که در همین محدوده سکونت داشت و عمارت باشکوهش در خیابان مختاری امروزی هر رهگذری را میخکوب می‌کرد.

خانه قاجاری مختار السلطنه شهرتش را مدیون گونه‌های گیاهی متنوعی بود که رئیس نظمیته با وسواس بسیار در حیاط خانه کاشته بود و به همین دلیل خانه‌اش به‌عنوان «پارک مختار السلطنه» شناخته می‌شد. نصرالله حدادی، تهران‌پژوه درباره تاریخچه